

Köznyelvünk hangzóhiányos igetővei

Ebbe a tőtípusba soroljuk az *őriz ~ őrz-ök*, *tékozol ~ tékozl-ok*, *boml-ik ~ bomol-jon* stb. igéket, amelyekben a tő végső mássalhangzója előtt levő magánhangzó bizonyos végződés előtt hiányzik. Történeti szempontból — amint tudjuk — ebben a tőtípusban kétfajta tőváltozat egyesült, az úgynevezett hangzótoldó és az úgynevezett hangzóvesztő tő (vö. BÁRCZI, A szótövek 47—50). A MMNyR. ezt a tőtípust tisztán leíró meg gondolás alapján a többalakú tövek között tartja számon, és hangzóhiányos változatú tőnek nevezi (I, 314—7). Ezt az elnevezést tartja meg A mai magyar nyelv című egyetemi tankönyv is (96—8). Annak idején a TMNy. ezt a tövet hangzóvesztő igetőnek nevezte el (246).

A kérdés tárgyalása előtt tisztáznunk kell, mit nevezünk szótári tőnek. Szerintünk az a szórészt tekinthető szótári tőnek, amely a szótárakban előfordul, tehát alanyi ragozás kijelentő mód jelen idő egyes szám 3. személyben az iktelen és ikes igéknél egyaránt. Ezt azért szükséges kiemelni, mert a MMNyR. szótári tőnek ebben a tőtípusában azt a tövet veszi, amelyből a magánhangzó nem hiányzik, tehát szembeállítja a hiányos tővel: *seper*, *romol- ~ sepr-*, *roml-* (vö. I, 315). A mi felfogásunk szerint az ikes igék szótári tővének is azt a szórészt kell vennünk, amely az egyes 3. személyű *-ik* rag előtt áll.

Ha már most közelebről megvizsgáljuk a típushoz tartozó szavakat, akkor világosan két csoportra oszthatjuk őket. Az egyik csoportba azok az igék tartoznak, amelyeknek szótári töve magánhangzó + mássalhangzóra végződik, és a magánhangzó bizonyos esetekben kiesik: *őriz ~ őrz-* stb. Mi ezt hangzóvesztő tőnek nevezzük, minthogy a szótári változattól egy magánhangzó kiesett. Megtartjuk tehát a TMNy. és BÁRCZI elnevezését, de más tartalommal töltjük meg. A második csoportba soroljuk azokat a töveket, amelyeknek szótári alakjuk két mássalhangzóra végződik, tehát eleve hangzóhiányosak, bizonyos járulékok előtt azonban ez a mássalhangzó-torlódás egy magánhangzó közbeiktatásával megszűnik: *boml-ik ~ bomol-jon*. Ezt a típust hangzótoldó tőnek nevezzük. Amint látjuk, itt is új értelmet kapott a régi név. A két tőtípus elkülönítése tehát pusztán a leíró szemlélet alapján történik.

A hangzóvesztő igetöveknek két tövük van, a szótári tő (*őriz*) és a hiányos tő (*őrz-*). Ebbe a típusba tartozik a *g, l, m, r* és *z* végű igék egy része. Több ezer ilyen igénk van, melyek közülük a hangzóvesztő tövűek? Az alábbiakban erre a kérdésre válaszolunk az Értelmező Szótárban előforduló igék vizsgálata alapján.

a) A *g* végű szavak közül változók először is az összes három szótagú, magánhangzó + *g*-re végződők. A magánhangzó mindig *o/e/ö*: *társalog ~ társalg-*.

Idetartoznak a *log/leg/lög* trigrammára végződő igék, amelyekben a magánhangzó kiesése után *lg* mássalhangzó-kapcsolat kerül a tő végére: *andalog, bájolog, fanyalog, oldalog (be-, el-, kioldalog), párolog (el-, kipárolog), társalog; díszleg, édeleg, enyeleg, érzeleg, feszeleg, hízeleg (körülhízeleg, behízelegi magát), inceleg, kéjeleg, képzeleg, közeleg (elközeleg), ögyeleg, szédeleg, szenvedleg, szépeleg, tetszeleg, tiszteleg; büzőlög, füstölög (elfüstölög), gőzölög (el-, kigőzölög)*. Összesen 25 ige és ezeknek 9 igekötős összetétele.

Változóak az összes *lyog/lyeg/lyög* (a kiejtésben *jog/jeg/jög*) végű igék: *ámolyog, bazsalyog, gomolyog, imbolyog, kóvályog, mosolyog (le-, meg-, össze-, rámosolyog), nyavalyog, somolyog, sompolyog (be-, el-, le-, odasompolyog), támolyog (be-, elő-, ki-, letámolyog), tébolyog, vizsolyog; émelyeg, tévelyeg; hömpölyög*. Ezek — amint látjuk — három szótagú szavak, de szintén hangzóvesztő tövű az egyetlen két szótagú *lyog* végű ige: *bolyog ~ bolygott*. És ugyancsak ebbe a típusba tartozik az összes *jog*-ra végződő ige is: *sajog, zajog, zsivajog*. (Megjegyezzük, hogy *jeg/jög* trigrammára végződő ige nincs az ÉrtSz.-ban.) Ha azonban a szóvég *j* eleme hosszú, akkor a tő változatlan: *vijjog*. Ebben a csoportban van 19 szó és 12 igekötős változat. A szóvég magánhangzójának kiesése után a tő *lyg, jg* (a kiejtésben mindkettő *yg*) mássalhangzó-kapcsolatra végződik.

Mindössze 3 ige végén találunk *nog/nög* trigrammát az ÉrtSz.-ban. Ezek két szótagból állanak, közülük az *inog (meginog)* hangzóvesztő, a *donog* és a *dönög* változatlan tövű. Itt a hiányos tő végén *ng* mássalhangzó-kapcsolat van.

Ugyancsak változó minden három szótagú *rog/reg/rög* végű igető: *acsarog, ácsorog (elácsorog), bódorog, csámborog, csavarog (elcsavarog), csikorog, fintorog, háborog, hunyorog, kanyarog, kavarog, kóborog (elkóborog), kódorog, koncsorog, kucorog, kujtorog, kuncorog, kuncsorog, kunkorog, kuporog, moco-rog, motyorog, nyikorog, nyomorog (elnyomorog), sanyarog, sustorog, sóvárog, sunyorog, szivárog (át-, be-, el-, fel-, haza-, ki-, le-, visszaszivárog), szomorog, tántorog (el-, ki-, letántorog), toporog, vánsszorog (visszavánsszorog), vicsorog, vigyorog, zavarog, zaborog; bizserog, csepereg, csicsereg, didereg, fentereg, hempereg (meghempereg), hencsereg, hentereg, kecmereg (ki-, lekecmereg), kesereg, kevereg, nyekereg, pityereg, sistereg, szemereg, szendereg, sziszereg,*

tekereg, ténfereg; dübörög, hóbörög, könyörög (kikönyörög), lödörög, nyöszörög, sündörög, ücsörög. A hasonló végű kétszótagú tövek túlnyomó része is hangzóvesztő: *csorog (be-, el-, ki-, lecsorog), forog (el-, fenn-, körül-, leforog), korog, morog (megmorog); perog (ki-, le-, szétpereg); csörög, dörög (menny-, túldörög), dürrög, görög, hörög, pörög, sürög, zörög.* Csupán a *károg* kivétel, amely változatlan tövű. És természetesen változatlan a *tő* akkor is, ha a szóvég *r* eleme hosszú: *durrog, kurrog, lehurrog, surrog; berreg, cserreg, csirreg, herreg.* — Ebben a típusban a szóvég magánhangzójának kiesése után *rg* mássalhangzó-kapcsolat kerül a hiányos *tő* végére. Összesen 76 ige és ezeknek 34 összetett változata alkotja ezt a csoportot.

Van 5 *zog/zeg* végű igénk. Ezek két szótagból állnak. Közülük 3 hangzóvesztő tövű: *buzog (felbuzog), mozog; rezege (átrezege).* A *zizeg* töve változatlan, és ugyancsak nem változik a *duzzog* szótári alakja, mert a szóvég *z* hangja hosszú. Ebben a típusban a hiányos *tő* *zg* kapcsolattal zárul: *mozg-*.

Végül 6 *zseg/zsög* végű igénk is van, amelyek szintén két szótagból állnak. Közülük változó tövű a *pezseg, pizseg* és a *nyüzösög*, változatlan a *bizseg, hemzseg* és a *zsizseg*. Ebben a csoportban a hiányos *tő* *zsg* kapcsolatra végződik: *pezsg-*.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a *g* végű igék közül 127 egyszerű ige és ezeknek 58 összetett változata tartozik a hangzóvesztő tövek csoportjába.

b) Magánhangzó + *l* végű igék nagy számban fordulnak elő nyelvünkben, de csupán az *ol/el/öl* végűek között találunk változó tövűeket. Itt már nem jelenthetjük ki, hogy a három vagy esetleg több szótagból álló *ol/el/öl* végűek mind a változó típusba tartoznak, mert vannak köztük szép számmal változatlanok is. A hangzóvesztő tövekben a szóvég *o/e/ö* magánhangzója kiesik bizonyos helyzetekben, és a hiányos *tő* végére mássalhangzó-kapcsolat kerül.

Az idetartozó szavakat két csoportba oszthatjuk. Az első típust azok az igék alkotják, amelyeknek a töve a ragozás során változik: *énekel ~ énekl-em*. A másik csoportba azok az igék tartoznak, amelyeknek csak bizonyos, főképp névszói származékaikban fordul elő a hiányos *tő*, a ragozásban nem: *gátol ~ gátl-ó, érzékel ~ érzékl-et* stb. Az igeragozás szempontjából tehát ez utóbbiak változatlan tövű szavak.

Először a ragozásban is változó tövű igéket mutatjuk be. A hiányos *tőben* az *l* a következő mássalhangzó-kapcsolatban szerepel: *gl, gyl, lyl (jl), kl, ml, nl, nyl, pl, rl, sl, szl, tl, zl*. A csak származékokban változó tövek hiányos variánsában előfordul még *bl, csl, dl* és *zsl* kapcsolat is (vö. MNyj. XV, 82—3). Négy *-ll* képzős ige is tartozik ide: *csekélyell, kevesell, kicsinyell* és *nehézell*. A hiányos *tőben* ezek *ll* hangja természetesen megrövidül.

Az igeragozásban is változó tövű igék a következők: *gl: elégel (megelégel), vendégel (megvendégel); gyl: irigyel (megirigyel); lyl: csekélyell; kl: énekel, érdekel, érzékel, indokol (megindokol), könyököl (fel-, kikönyököl), mellékel (visszamellékel), mérsékel, nyeldekel, öldököl, örököl (át-, meg-*

örököl), szándékol, vezekel; ml: érdemel (ki-, megérdemel), káromol; nl: előzőnöl, igenel (megigenel); nyl: igényel (ki-, visszaigényel), kicsinyel (le-kicsinyel), kicsinyell, méltányol, vezényel (el-, kivezényel); pl: csépel (el-, kicsépel), ünnepel (megünnepel); rl: becsmérel (lebecsmérel), bérel (fel-, kibérel), bitorol, búvárol, fecsére (elfecsére), hengerel (ki-, le-, meghengerel), ingerel (felingerel), kóborol (be-, elkóborol), megkísérel, ócsárol, öröl (be-, fel-, ki-, le-, megöröl), perel (be-, el-, visszaperel), torol (meg-, visszatorol), töröl (bele-, el-, fel-, ki-, le-, megtöröl), vándorol (át-, be-, ki-, le-, visszavándorol), vezérel; sl: helyesel, javasol, jósol (megjósol), kevesell; szl: panaszol (be-, el-, felpanaszol); tl: ismétel (át-, el-, megismétel), kétel; zl: eszközöl (kieszközöl), közöl¹ (leközöl), megbűzöl, nehezell, tékozol (eltékozol), üdvözöl. Összesen 53 ige és ezeknek 61 összetétele fordul elő fenti összeállításunkban, ezeken kívül még említettünk 3 igét, amelyek csak igekezővel szerepelnek címszóként az ÉrtSz.-ban (előzőnöl, megkísére, megbűzöl).

Az alábbi igék hiányos töve csak származékokban fordul elő: abárol (abárló), becül (becslő), birtokol (birtokló), bujdokol (bujdokló), ebédel (ebédlő), elnököl (elnöklő), esdekel (esdeklő), gátol (gátlás), gázol (gázló), gyalogol (gyalogló), hajol (hajló), kerepel (kereplő), kuruzsol (kuruzsló), mángorol (mángorló), merészel (merészlő), mészárol (mészárlás), ostromol (ostromló), párol (párló), pazarol (pazarló), pótol (pótló), rabol (rabló), remekel (remeklő), szerepel (szereplő), tárol (tárló), térdepel (térdeplő), tolvajol (tolvajlás), udvarol (udvarló), vádol (vádló), varázsol (varázsló), vásárol (vásárló), zarándokol (zarándokló). Az ÉrtSz. szerint a lovagol és orvosol igék hangzóhiányos töve egyéb névszói származékaikon kívül még főnévi igenevükben is él. De a lovaglani változat a szótár szerzői szerint is ritka és régies. Szerintünk az orvoslani sem tekinthető köznyelvnek. Összesen 33 olyan igénk van, amelynek a töve a ragozásban változatlan, de egyes származékaiban megőrződött a hangzóvesztő változat.

c) Mindössze egy *m* végű hangzóvesztő tövű igét találunk nyelvünkben: terem ~ term-ett. Igekezős változatai közül az előterem, megterem és az újjá-terem szerepel címszóként az Értelmező Szótárban. A hiányos *tő* végén *rm* mássalhangzó-kapcsolat áll.

d) A kétszótagú *r* végű igék közt fordul elő változó tövű. Hangzóvesztő minden *orjör* végű: gyötör (el-, meggyötör), kotor (elő-, ki-, összekotor), pödör (ki-, megpödör), sodor (be-, bele-, egybe-, el-, fel-, le-, meg-, összesodor), söpör (be-, el-, ki-, le-, össze-, végigsöpör), tipor (el-, ki-, le-, meg-, össze-, széttipor). Megemlítjük, hogy a pödör és a söpör igéknek illabiális *peder* és *seper* változatuk él a köznyelvben is. Természetesen ezek is hangzóvesztő típusúak. Összesen 6 ige és ezeknek 27 igekezős változata tartozik ide. A hiányos *tő* végén *dr*, *pr* és *tr* mássalhangzó-kapcsolat lehet.

e) A magánhangzó + *z*-re végződő tövek közül csak az *oz/ez/öz*, valamint az *iz* végűek között találkozunk hangzóvesztő tövűekkel. A hiányos tövek végén

bz, gz, gyz, lz, lyz (jz), mz, nz, nyz, pz, rz mássalhangzó-kapcsolat állhat. Csupán az *őríz* (*ellen-, megőríz*) változó tövű az *iz* végűek közül, a másik fajtából már több található. Hangzóvesztő tövűek a következő *oz* végű szavak: *céloz* (*megcéloz*), *horgonyoz* (*lehorgonyoz*), *irányoz* (*előirányoz*), *kínoz* (*agyon-, megkínoz*), *koboz* (*elkoboz*), *szoroz* (*be-, meg-, összeszoroz*), *toboroz* (*össze-toboroz*), *túloz* (*eltúloz*), *viszonoz*; ez végűek: *bélyegez* (*fel-, felül-, le-, meg-bélyegez*), *cserez* (*kicserez*), *ellenez*, *érez* (*át-, bele-, fel-, ki-, megérez*), *hímez* (*ki-, ráhímez*), *jegyez* (*alá-, be-, el-, ellen-, elő-, fel-, ki-, le-, meg-, túljegyez*), *jellemez*, *képez* (*át-, ki-, továbbképez*), *rétegez*, *sebez* (*fel-, megsebez*), *segélyez* (*felsegélyez*), *szemez*³ (*beszemez*), *szerez* (*be-, el-, hozzá-, meg-, össze-, vissza-szerez*), *végez* (*be-, el-, kivégez*), *versenyez*; *öz* végűek: *elfüggönyöz*, *lefüggönyöz*, *ösztönöz*, *rögtönöz*. A *z* végűek között összesen 27 hangzóvesztő tövű ige van, és ezeknek 51 igekötős összetételük fordul elő címszóként az ÉrtSz.-ban. Az *elfüggönyöz*, *lefüggönyöz* szavak pedig csak igekötővel szerepelnek a szótárban.

Néhány *oz/ez* végű igenek a köznyelvben csak a származékaiban él a hiányos tő: *osztályoz* (*osztályzás*), *szegélyez* (*szegélyzet*), *vonalmaz* (*vonalzó*). Ezek a ragozás szempontjából ma már változatlan tövűek.

f) Az eddigiekből megállapíthatjuk, hogy összesen 214 ige tartozik a hangzóvesztő tőtípushoz. Ezeknek van 200 összetett változatuk, 5 szó pedig csak igekötővel fordul elő vizsgált szótárunkban. Ezekon kívül pedig 36 olyan ige van, amelyeknek csak a származékaikban él a hiányos tőváltozat.

A ragozásban is hangzóvesztő tövek megoszlása:

Tövégek	Egyszerű ige	Összetett ige	Csak igekötős ige	
<i>g</i> végű	127	58	—	185
<i>l</i> végű	53	61	3	117
<i>m</i> végű	1	3	—	4
<i>r</i> végű	6	27	—	33
<i>z</i> végű	27	51	2	80
Összesen:	214	200	5	419

A fentiekben azt is láttuk, hogy a szótári töből kieső magánhangzó általában *o/e/ö*. Csupán az *őríz* és a *becsül* szavakban találunk más kieső hangot. De tudjuk, hogy az *őríz*nek is volt a régiségben, és van a nyelvjárásokban *öröz* változata (vö. NySz., MTsz.). A *becsül* a ragozás szempontjából változatlan tövű. Szólnunk kell a kieső *e* hang hangszínéről is. Kétségtelen, hogy a mai köznyelvi kiejtésben ez minden szóban nyílt *e*. Az *ë-ző* nyelvjárást beszélők

azonban ma is legtöbb idetartozó szóban zárt *ĕ*-t ejtenek. Így ezekben a nyelvjárásokban következetesen zárt a kieső *ĕ* az *m* és *g* végűek csoportjában (*terĕm*; *dĕszelĕg*, *ĕdelĕg*, *enyelĕg* stb.). Az *l* végűek túlnyomó többségében is zárt *ĕ* van (*ĕnekĕl*, *ĕredĕkĕl*, *fecsĕrĕl* stb.). Kivételt képez a *kevesell* és a *nehezell*. Ezekben a kieső hang nyílt. Érdekes, hogy mindkét ige alapszava a hangzórövidítő tőtípushoz tartozik (*keveĕs* ~ *keves-*), és a rövid váltóhangú tőváltozatból jöttek létre a fenti igei származékok. Talán ez lehet az oka, hogy ebben a két szóban nyílt *e*-t találunk. Ha ugyanis a hosszú váltóhangú tőből keletkezik az ige, akkor a kieső magánhangzó zárt: *elĕgĕl*. Nyílt *e*-vel jejiöli az ÉrtSz. a *kĕtel* ige *e* hangját, de azt, hogy ebben az alakban nyílt vagy zárt *ĕ* van-e, nehéz eldönteni, mert a *kĕtel* nem élő alak. Ezt a szót tulajdonképpen csak tárgyas ragozásban használjuk. Végül a *z* végű igék többségében is zárt *ĕ* a kieső hang (*bĕlyegĕz*, *cserĕz*, *ellenĕz* stb.). Három szóban azonban nyílt *e* van: *jegyez*, *kĕpez*, *vĕgez*. Megjegyezzük, hogy az ÉrtSz. a *jegyez* kieső *e*-jét is zártnak jejiöli.

Hangzótoldó igetövek

A hangzótoldó tőtípushoz tartozó igék mind ikések. Szótári tövükben az *-ik* rag előtt két mássalhangzó áll, bizonyos járulékok előtt azonban ez a mássalhangzó-torlóadás egy úgynevezett bontóhang segítségével megszűnik. Ebben a típusban is két tőváltozat van, egyik a szó t á r i t ő (*boml-ik*), másik a kiegészült t ő (*bomol-jon*). A *d*, *l*, *r* és *z* végű igék közül kerülnek ki a hangzótoldó tövűek. Természetesen nem minden olyan ikes ige hangzótoldó tövű, amelynek a szótári töve két mássalhangzóra végződik. Van közöttük változatlan tövű is, például *csiklandik*, *mosdik* stb. Megjegyezzük, hogy az ÉrtSz.-ban előforduló iktelen *rivalg* és *uralg* igék is ebbe a tőtípusba tartoznának. A szótár az előzőnek *rivalog* alakváltozatát is megadja a szócikkfejen. Minthogy ezek az igék a mai nyelvünkben nem használatosak, tárgyalásuktól eltekinthetünk.

a) A *d* végű igék csoportjában csak egyetlen hangzótoldó tövűt találunk: *fürd-ik* (*füröd-nek*). Tehát csupán ez az ige és igekötős változata (*megfürdik*) alkotja ezt a típust.

b) Az *r* végűek között szintén egy ige, az *ugrik* hangzótoldó tövű. Ennek számos összetétele szerepel címszóként forrásunkban: *át-*, *bele-*, *be-*, *elő-*, *előre-*, *el-*, *félre-*, *fel-*, *hátra-*, *helyre-*, *ki-*, *le-*, *meg-*, *neki-*, *oda-*, *össze-*, *rá-*, *széjjel-*, *szét-*, *visszaugrik*.

c) Az *l* végűek között nagyobb számban találunk hangzótoldó tövűeket. Az *nl*, *tl* és *zsl* mássalhangzó-kapcsolatra végződő tövek mind hangzótoldók. A többi mássalhangzó + *l* végű igék között van változatlan tövű is. A hangzótoldó típusba tartozókat az alábbiakban mutatjuk be. A szótári t ő végén *dl* kapcsolat áll: *ködlik* (*felködlik*); *gl*: *döglik* (*be-*, *bele-*, *el-*, *ki-*, *megdöglik*), *sereglik* (*be-*, *egybe-*, *oda-*, *összesereglik*), *világlik* (*kiviláglik*); *jl*: *hajlik* (*alá-*, *át-*, *be-*, *el-*, *előre-*, *fel-*, *ki-*, *le-*, *meg-*, *össze-*, *rá-*, *szét-*, *visszahajlik*), *zajlik*

(*lezajlik*); *kl*: *bicsaklik* (*ki-, megbicsaklik*), *csuklik* (*el-, előre-, le-, össze-csuklik*), *fuldoklik*, *haldoklik*, *kéklük*, *tündöklük* (*feltündöklük*); *ml*: *áramlik* (*be-, kiáramlik*), *bomlik* (*el-, fel-, ki-, meg-, szétbomlik*), *csillámlük*, *csuszamlük* (*megcsuszamlük*), *hámlük* (*fel-, ki-, lehámlük*), *háramlik* (*át-, visszaháramlik*), *iramlik* (*eliramlik*), *omlik* (*be-, el-, ki-, le-, össze-, szétomlik*), *ömlik* (*át-, bele-, el-, ki-, le-, meg-, össze-, szét-, végigömlik*), *romlik* (*el-, le-, megromlik*), *sikamlük*, *sillámlük*, *türemlik* (*be-, fel-, kitüremlik*), *villámlük*; *nl*: *özönlük* (*át-, be-, el-, ki-, le-, szét-, visszaözönlük*); *nyl*: *aránylük*, *fénylük* (*visszafénylük*), *örvénylük*; *sl*: *feslük* (*el-, fel-, ki-, lefeszük*), *vöröslük*; *szl*: *foszlük* (*el-, ki-, le-, szerte-, szétfoszlük*), *oszlük* (*el-, fel-, ketté-, meg-, szétoszlük*); *tl*: *botlük* (*be-, bele-, el-, megbotlük*), *hanyatlük* (*alá-, el-, hátra-, le-, visszahanyatlük*), *kotlük* (*megkotlük*), *ötlik* (*fel-, kiötlik¹, kiötlik²*), *sötétlük*; *zl*: *büzlük*; *zsl*: *parázlük*. Összesen 41 igét és ezeknek 102 összetett változatát soroltuk itt fel. Ezekon kívül idetartozik még 4 olyan szó, amelyek csak igekötővel szerepelnek a vizsgált szótárban: *felgyülemlik*, *megfeneklik*, *meghasonlik*, *megszólamlük*.

d) A mássalhangzó + z végű ikes igék között is szép számmal találunk hangzótoldó tövűt. A szótári tő végén *bz*, *gz*, *jz*, *kz*, *lz*, *mz*, *nz*, *nyz*, *rz* mássalhangzó-kapcsolatok fordulnak elő. A következő szavak alkotják ezt a típust: *bz*: *habzik*; *gz*: *hangzik* (*át-, egybe-, el-, fel-, ide-, ki-, össze-, össz-, vissza-, visszhangzik*), *hólyagzik* (*felhólyagzik*), *lélegzik* (*be-, fel-, kilélegzik*), *magzik* (*felmagzik*), *pattogzik* (*fel-, ki-, lepattogzik*), *vérengzik*, *virágzik* (*el-, fel-, kivirágzik*); *jz*: *fajzik* (*el-, visszafajzik*), *rajzik* (*elő-, kirajzik*); *kz*: *patazkik*, *tajtézkik*; *lz*: *nyálgzik*; *mz*: *hullámgzik*; *nz*: *burjánzik* (*el-, fel-, túlburjánzik*); *nyz*: *dohányzik*, *hiányzik*; *rz*: *bogárgzik*, *érgzik* (*ide-, ki-, megérgzik*), *ivarzik*, *párgzik*, *porzik*, *sugárgzik* (*át-, be-, ki-, le-, visszasugárgzik*), *vérzik* (*át-, elvérzik*), *viharzik* (*elviharzik*). Az itt felsorolt 25 ige és ezeknek 39 összetétele, valamint a *befellegzik*, amely csak igekötővel fordul elő az ÉrtSz.-ban, tartozik ebbe a tövűváltozatba.

f) A fentieket összegezve megállapíthatjuk, hogy a hangzótoldó tőtípust 68 egyszerű ige és ezeknek 162 igekötős változata, valamint 5 csak igekötővel szereplő szó alkotja az alábbi megoszlásban:

Tővég	Egyszerű ige	Összetett ige	Csak igekötős ige	
msh. + d	1	1	—	2
msh. + r	1	20	—	21
msh. + l	41	102	4	147
msh. + z	25	39	1	65
Összesen:	68	162	5	235

A szótári tő végén levő mássalhangzó-kapcsolatot felbontó magánhangzó *o/e/ö*. Az *e* a köznyelvben természetesen itt is nyílt. Az *ë-ző* nyelvjárásokban azonban zárt ez a hang ma is (*lélegëzzën, érézzën* stb.). Csupán a *kéklik* szóban van nyílt bontóhang: *kékeljen*.

JAKAB LÁSZLÓ

Les verbes à double thème radical dans le hongrois commun

Le groupe des verbes à double thème radical comprend des verbes comme *öriz ~ örz-ök, tékozol ~ tékoz-lok, boml-ik ~ bomoljon*, etc., où, devant certaines terminaisons, la voyelle précédant la consonne finale du thème radical disparaît. Les verbes de ce type peuvent être divisés en deux sous-groupes. Le premier comprend ceux dont le thème nu (qui fait fonction de 3e pers. du sing. du prés. de l'ind.) se termine par une voyelle et une consonne, la voyelle disparaissant dans certains cas: *öriz ~ örz-*. Dans le second, on range les verbes dont le thème, tel qu'il est cité dans les dictionnaires, se termine par deux consonnes et où, par conséquent, la voyelle fait d'emblée défaut, tout en réapparaissant devant certaines désinences: *boml-ik ~ bomol-jon*. Cette division se fait d'un point de vue purement descriptif.

Dans le premier sous-groupe, on peut distinguer deux variantes, la première étant fournie par le thème signalé dans le dictionnaire (*öriz*), la seconde par le thème défectueux (*örz-*). D'après le Dictionnaire de la Langue hongroise, une partie des verbes ayant *g, l, m, r* et *z* à leur finale appartient à ce groupe. En tout, cela donne 214 verbes, plus 200 verbes composés à préfixe verbal, enfin 5 verbes dont le Dictionnaire ne signale que les formes à préfixe verbal.

Les thèmes verbaux du second sous-groupe connaissent également deux variantes: le thème fourni par le Dictionnaire (*boml-ik*) et le thème complété (*bomol-jon*). Une partie des verbes en *d, l, r* et *z* appartient à ce groupe. Dans le hongrois d'aujourd'hui, ces verbes sont tous des verbes en *-ik*. Il sont au nombre de 68, plus 162 composés, plus 5 à préfixe verbal dans le Dictionnaire.

L. JAKAB